

In ko so ga izpraševali, je odgovoril:

„Zrl sem hip resnici v obraz . . .“

* * *

Tisto jutro je poljubil kraljico in odjezdil in nihče ni vedel, kam. Vihra je rajala nad lesovi, grom se je valil v oblakih.

Daleč v poljani je dvignil k nebu roke in prosil bogove sreče. Usmilil se je Perun, zgrmadil oblake in je švignila iz njih strela na poljano in je strepetal kralj in njegov konj.

Obležal je sredi polja in iz dalje so mu peli lesovi in nad njim je vriskal vihar svoje pesmi divje, pesmi zmagoslavne.

Književne novosti.

Vladimir Levstik: Obsojenci. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. Cena broširani knjigi 2 K 50 h, elegantno vezani 3 K 50 h, po pošti 20 h več.

„Jari junaki“. Humoreske, spisal Rado Murnik. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. Cena broširani knjigi 2 K 50 h, elegantno vezani 3 K 50 h, po pošti 20 h več.

Guy de Maupassant: Novele. Iz francoščine preložil dr. Ivo Šorli. 1909. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. — Knjiga obsega v lepem prevodu 12 novel slovitega francoskega pripovedovalca: 1. Debeluška. 2. Oskrbnik. 3. Vrvica. 4. Morilec. 5. Srečanje. 6. Končano. 7. Pijanec. 8. Nekdaj. 9. Pismo, ki so ga našli pri utopljenču. 10. Poleno. 11. Resnična dogodba. 12. Razbita ladja.

Schimpffov slovensko-nemški in nemško-slovenski slovarček. V dveh delih, katerih prvi obsega 510 strani, drugi pa 481 strani, je izšel v Gorici v založbi knjigarne G. Paternolli ročni slovensko-nemški in nemško-slovenski slovarček. Slovarček je sestavljen po načelih, po katerih so urejeni praktični slovarčki Reclamove univerzalne biblioteke, ter obsega vse izraze, ki se potrebujejo v praktičnem življenju. Kolikor smo se mogli prepričati, je v obeh delih vestno sestavljen in ga lahko priporočamo.

Prof. Fortunatov Vatr. Jagiču. V „Izvestjih Oddelka ruskoga jezika in književnosti Imperatorske Akademije nauk“ v Peterburgu je objavil prof. Fortunatov študijo: „Staroslovenski -t- v 3. osebi glagolov“, kjer v nasprotju z dosedanjimi razlagami tolmači dejstvo trdega poluglasnika te končnice namesto pričakovanega mehkega. Študija, ki je izšla tudi v posebnih odtiskih, je posvečena Vatr. Jagiču.

Dr. Fr. Ilešič.

Die osteuropäischen Literaturen und die slawischen Sprachen. (Die Kultur der Gegenwart I./9.) Berlin u. Leipzig (B. G. Teubner) 1908. — 396. str. leksik. 8°. Cena broš. K 12.—, vez. K 14.20.

Pod gorenjim splošnim naslovom bo izdajala in je deloma že izdala svetovna tvrdka Teubnerjeva pod uredništvom P. Hinneberga strokovnjaška poročila prvih učenjakov o današnjem stanju vseh panog človeške kulture, t. j. I. duševnih ved v ožjem zmislu (modroslovje, vera, slovstvo, godba, umetnost), II. pravoslovnih ved (država in družba, pravo in gospodarstvo), III. prirodoznanskih strok in IV. tehnike. Iz prvega dela, ki je proračunjen na 16 debelih zvezkov, jih je izšlo že 8, med njimi n. pr. o filozofiji, o grškem in latinskem slovstvu ter — kot najnovejši — pričujoči zvezek.

Zanj so prispevali članke po vrsti: V. Jagić o slovanskih jezikih, A. Wessellovsky o ruskem slovstvu, A. Brückner o poljskem, Jan Máchal o češkem slovstvu, M. Murko o „jugoslovanskih slovstvih“, A. Thumb o novogrškem, Fr. Riedl o ogrskem, Emil Setälä o finskem, G. Suits o estenskem, A. Bezzenberger o litvanskem in E. Wolter o letskem slovstvu. — Ako se pomisli, da je v tem sicer debelem zvezku zastopanih celih deset slovstev, je pač umljivo, da je vsakemu odmerjenega le malo prostora in da se je bilo spisovalcem treba zelo omejevati. Omejitev se doseže najlaglje tako, da se zabeležujejo le suha dejstva (mnogo datov in imen brez karakteristike) ali pa da se govori le o splošnih odkrivanjih vezi (raisonnement!); jako težko pa je družiti oboje, kar je isto kakor: iz drobcev sestaviti celoten tvor, ne da bi se opazilo, da sestoji iz njih, a tudi ne da bi se prezrl kak važen drobec. Ta tretji način je mogoč le tistemu, ki suverensko obvlada svojo snov; v naši knjigi se je, kolikor morem jaz presoditi, povsem posrečil le Brücknerju za poljsko slovstvo. (Jagić piše le o jezikih.)

Za Slovence sta v prvi vrsti zanimiva Jagićev in Murkov sestavek. — Kar je povedal Jagić na 10 straneh „o slovanskih jezikih vobče“, to je sploh najboljše, kar se je kdaj pisalo o tem težavnem vprašanju, ki zahteva ogromnega zgodovinskega in jezikoslovnega znanja; edini Jagić zmaga to univerzalnost, ki bo pač legla ž njim za vse čase v grob. Ta poglavja bi bilo treba kar prenesti v uk in šolo, da bi se iztrebili zarasli lazi naukovi o tej stroki. Žal, da ni tu mesta niti za kratek posnetek. — Izborna poročila Jagić tudi (v 2. delu svojega članka) o „posameznih slovanskih jezikih“: o ruskem, maloruskem, bolgarskem, srbohrvaškem, češkem, sorbskem, poljskem, da! o vseh, o slovenskem — pa ne!

Uvrstil je slovenščino takoj za srbohrvaščino, kamor i spada. Baš v tej bližini pa nemilo čutimo, kako smo potisnjeni v kot; srbohrvaščini je že po zunanjem obsegu odmerjenih skoraj 5 strani, slovenščini le ena, toliko kakor tisti teoretični slovaščini. Naj se nam ne očita, da smo občutljivi, ker smo — majhni. — Ne! Ako v slovanski zgodovini slovstva obsega naš delež manj nego češki itd., se temu ne upiramo toliko, kajti quantitas — necessitas! Drugače pa je pri jeziku. Za jezikoslovca raziskovalca mora biti jezik dvamilijonskega naroda prav tako važen kakor jezik stomilijonskega, zlasti če sta si prava brata! Za slovenski jezik velja ta pravica tem bolj, ker je sploh prvi izmed slovanskih nastopil kot lastna individualnost (Brizinski spomeniki!) in ker je že v 16. stoletju v vsem bistvu določen kot narodno književni jezik, dočim so se nekateri drugi slovanski jeziki poknjižnili šele v 19. stoletju, da ne rečem: nedavno! Tudi smemo Slovenci z mirno vestjo trditi, da je naš jezik, ki združuje v sebi na čudovit način prastare posebnosti (dual, mnogi skloni, supin) z daleč segajočo izbrušenostjo (konjugacija, preprostost konsonantizma!), vsaj toliko prožen kakor katerikoli izmed njegovih sobratov. Tudi v preteklih časih ni bil kdovekak slabši — nego ti! Jagić poudarja število germanizmov v nekih naših knjigah; tu ne zadeva krivda našega jezika, ampak dotične

pisatelje, ki so jih itak že sodobniki obsojali. (Jagić bi s to opazko namreč moral meriti na Pohlinov krog, ne na pisatelje 16. stol., katerih jezik vobče ni slab.) Sicer ako se že to omenja, omeniti bi bilo tudi hude/grecizme v staroslovenščini ter turčizme in madžarizme v (celo današnji!) srbohrvaščini. — Dvoumno stilizovan je uvodni stavek, ki bi naj Slovence pohvalil: „Sie sind sehr rührig in der Pflege ihrer Sprache, deren erste Anfänge in die Zeit der protestantischen Bewegung fallen“. No, naš jezik se pač ni šele tedaj začel! — Prevod celega sv. pisma je tudi pač nekaj več nego „literarische Versuche“! — Ne vem tudi prav, kam meri Jagić z opazko, ki zaključuje očrt zgodovine našega jezika: „In neuerer Zeit gibt es auch Anhänger einer stärkeren Rücksichtnahme auf das Böhmische oder Russische“. Učijo se pač Slovenci teh dveh jezikov, ali da bi jima skušali zblížati svoj jezik? — — Dobro je le označen Bleiweis. Pri navedbi virov je Jagić zopet pri Slovencih najbolj sumaren; edino uporabno sta citirana Miklošič in Škrabec; drugače je le nekaj imen, brez naslovov spisov in celo brez letnic. Strokovnjak res slovstva tu ne bo iskal, a v krogih, katerim je knjiga namenjena, bi bili dobro došli naslovi glavnih spisov in le teh. Med njimi bi ne smeli pogrešati tistega učenjaka, ki je poleg Miklošiča, Štreklja in Škrabca največ storil za spoznavanje slovenskega jezika, našo dialektologijo pa sploh organizoval: namreč Oblaka; izmed spisovalcev malih razprav, more izpustiti kateregakoli, ne smel bi pa biti pozabljen ta mož, ki je spisal debelo knjigo že edino o slovenski sklanji! — Malo čudno je tudi, da Jagić (rojen Varaždinec!) šteje slovenski Štajer šele južno od Drave; nekaj vrst niže namreč uči (čisto pravilno), da vzhodnoštajersko narečje prehaja na Ogrskem v — prekmursko slovenščino... Kaj človeškega — kaj ne? — se more vsakemu pripetiti! Mi pa ne igraymo tragedije, kjer ni dejanja!

Ta ena stranica se je Jagiću ponesrečila; res, kaj je to nasproti drugim tisočrim stranem, iz katerih črpa učenjaški svet znanje in občudovanje za avtorja! Jagić je le eden in ta stranica je le ena, a to nista dve enoti: na eni strani orjaštvo, na drugi prašek... Pa seveda! Ta prašek je padel nam v oko in nas skeli! Velikemu Jagiću je dobro, nam pa hudo. Posebno hudo pa nam je, če pomislimo, kako dobro bi nam bilo, ko bi ta 1001. stran bila takšna kakor nje prednice.

Dr. M. Murko je moral na 50 straneh (str. 194.—245.) odpraviti vso literaturo Jugoslovancev s staroslovenščino vred in seveda dodati še primeren informativen uvod. Spričo svoje priznane velike spretnosti baš v sestavljanju takih obrisov je Murko v tem obsegu pač storil, kar se je dalo storiti.

Posebno dobro je uspela obravnava starejših dob, zlasti staroslovenščine; tu imamo v jedru zbrano vse, kar je treba vedeti in, če smo zaostali v napredku vede, popraviti v znanju o tej dobi. Ta staroslovenski del pa je vzel precej prostora poznejšim „narodnim“ slovstvom; vendar ni kazalo staroslovenščine uvrstiti kam drugam, akorav bi to bilo izvedljivo. Zdaj je položaj tak, da se n. pr. pri ruskem slovstvu o staroslovenščini ne govori malodane nič (dasi bi za to bilo dovolj povišano), v celoti pa pri jugoslovanskih slovstvih, ki imajo prostor itak že omejen. Organsko se je staroslovenščina dala seveda najlaglje združiti s temi slovstvi, vendar čutimo, da edino v tej zvezi njen pomen ne prihaja popolnoma do veljave.

Ta skupnost jugoslovanskih slovstev pa je imela za posledico, da se obravnavajo tudi pozneje, po „staroslovenski“ dobi, skupno ali pravzaprav vzporedno. Ne govori se torej posebe o slovenskem, bolgarskem itd. slovstvu, ampak iščejo se skupne ideje, ki vežejo jugoslovanska slovstva, iščejo do najnovejše dobe. Meni se zdi, da se ta skupnost tako daleč ne da izvesti, zlasti

ne, kar se tiče nas Slovencev, ki smo se razvijali večinoma na lastno roko in smo gojili edinstvo — naj bo to prav ali ne prav — le ob gotovih prilikah in vedno ali le nekako akademično ali pa z odpovedjo lastne individualnosti, z uskoštvom. Že najnovejša prvotna jugoslovanska vez, staroslovensko slovstvo, se nas je dotikalo le zvrhoma, pozneje šine le tuintam kakšna iskrica na ono stran. Notranje zaslonbe ni; dozdevna je le tedaj, kadar stopimo Jugoslovani pod vpliv kake tuje struje; skupna odvisnost pa ni skupnost! — Posebno slab dobiček imamo od tega načina mi Slovenci; končni efekt je namreč ta: slovstvena zgodovina naših večjih sosedov se piše kolikor toliko zdržema — saj mora vsak graditelj vendar imeti neki nepretrgan načrt pred seboj —, a se prekine tuintam, kjer se da — kosček slovenskega slovstva vrniti. Prav živo čutimo, da je naše slovstvo privesek; včasih je ta značaj vsaj na zunaj prikrit, včasih niti to ne. V naši knjigi se na str. 217. kar na celem govori o slovenski reformacijski dobi, neposredno za dalmatinsko-dubrovniško, s katero nima prav nič opraviti. V novejši dobi je tudi glavna vez posameznih slovs'ev le podredek pod medli pojem „modernosti“!

Za tujca, ki ne ve o nas južnih narodih prav ničesar, je taka združitev dobra; on ne pozna niti Hrvatov niti Slovencev, kot tujci so mu vsi enaki; s tem naziranjem si zelo — olajša pregled; on pa tudi ne išče več nego baš pregleda! — Zaradi enakosti jezika je dosledna skupnost potrebna tudi za srbsko-hrvaško slovstvo; za bolgarščino, ki išče zaslonbe vendar raje pri Rusih nego pri jugoslovanskih bratih, je vzporednost celo s Srbi in Hrvati — kaj šele s Slovenci! — še težje izvedljiva. Naše slovenstvo pa je hodilo pravzaprav že od nekdaj svoja pota, odmerjena mu po brezobzirni zgodovini. To je dejstvo, ki ne postane drugačno, ako se naše slovstvo uvršča kakorkoli pod neko skupnost, ki bi bila seveda krasna, ko bi — bila. Ako hočemo doseči ideal edinstva, delajmo zanj za bodočnost, a ne konstruirajmo ga za preteklost, kažoč se skupnosti na ljubo še manjše nego smo.

Najprej bi bilo treba se pošteno predstaviti širšemu svetu. Mislim si stvar nekako tako, kakor je to storil v naši knjigi Bezenberger za litvanščino. S kako ljubeznijo je zabeležena vsaka malenkost, kot kurioznost celo nastarejši datirani litvanski tekst (neka sumljiva narodna pesem (!) iz l. 1512., zapisana na predpasnikov trak), vsestransko se uvaža v starem litvanskem slovstvu vsak drobiž, vsak katekizem, dokler niso (šele l. 1701.!) dobili sv. pisma (nove zaveze)! Pri nekaterih novejših pisateljih so pristavljene cele biografije in za najnovejšo dobo so seštete kar vse publikacije po bibliografiji in v opombah je naštetih cele 3 strani znanstvenih virov itd. Tako Litvanci! In Slovenci, ki smo jim v položaju dokaj slični? Oni so tu izdatno uvaževani, mi pa, ki jih v slovstvu daleč nadkriljujemo, smo jedva vidni; le kake trikrat šinemo vmes med jugoslovanski razvoj; o kaki pragmatiki seveda ni govora, ker je vse razkosano... Vprašamo se tudi, zakaj ni litvanščina zvezana s sorodno letščino, ki se res razvija ž njo čisto vzporedno in je v svojem slovstvu šele nedavno prišla iz povelj! Iz tega se vidi dvojno merilo: tema narodom se je dalo, kar jima gre, in (v prvi vrsti nemški) učenjaki-jezikoslovci in literarni zgodovinarji se ne vdajejo kombinacijam, ki pod naslovom velike firme ponujajo drobnjavo. — Da so pa jugoslovanska slovstva pod eno streho, je pač dobro došlo založniku, a ni dobro došlo pisatelju in še manj, kakor smo že rekli, vsem prizadetim narodom. — Povzemamo torej: takozvana staroslovenska doba, da, ta mora biti skupna; odtlej pa bi bilo treba izvesti tri skupine; le kako poglavje (ilirizem!) bi vsaj deloma (za Slovence, Srbohrvate) moglo biti skupno, ako so že jugoslovanska slovstva obdelana pod enim zaglavjem. Šele potem, ko

bi slovstva kot taka bila nam in svetu že predložena, bi se naj pisali essayi (saj drugega niso) o skupnem razvoju jugoslovanskih slovstev; to pa je in bi bila le ena njih stran, ni pa in ne more biti že slovstvo, kar ga je!

To se mi je zdelo potrebno enkrat povedati, ker se je hudo bati, da bomo odslej (po Karáskovem in Murkovem vzorcu) še doživeli pač kako teorijo našega slovstva, slovstvene zgodovine pa morda ne bomo videli.

Da je Murko v okviru svojega sestavka povedal vse, kar je povedal, na vzoren način, to se pri takem strokovnjaku razume in tega smo pri njem že vajeni. Da pa ni povedal vsega, kar bi si kdo želel, to leži že v bistvu njegovega načrta. Zlasti pri najnovejšem slovstvu bo pogrešal ta in oni tega in onega, morda tudi samega sebe. Jaz se v take rekriminacije ne spuščam; zaradi skupnosti z drugimi jugoslovanskimi slovstvi je slovensko moralo postati torso iz početka in v sredi: zakaj bi ne bilo torso tudi tam, kjer edino bi kak modern pisatelj želel popolnosti (za preteklost se malokateri briga!) in kjer je res nemogoče vsem ustreči, namreč v sedanjosti!...

Dr. Jos. Tominšek.

Dr. M. Murko: Geschichte der älteren südslawischen Literaturen. Leipzig, C. F. Amelang, 1908., 248 str. 8. — Cena broš. 6 K, v platno vez. K 7-20.

To je imenitna knjiga, s katero imamo lahko svoje veselje. Učeni naš rojak je tu mogel svobodno razpeti svoje peroti, da je vsestransko porabil svoje znanje na tem polju, na katerem je posebno doma. Knjiga je pisana strokovno znanstveno, a vendar živo in kar s čuvstvom, tako da se ob njej ne bistri le naš um, ampak tudi ogreva naše srce. Zato bodi knjiga vnaprej priporočena, še preden na kratko označim nje vsebino.

Po knjižnem oznanilu Amelangove tvrdke, ki je kot 5 zvezek velikega svojega podjetja („Litteraturen des Ostens“) izdala pričujočo knjigo, bi v njej pričakovali nekaj drugega: oznanja se namreč Murkova „Zgodovina jugoslovanskih slovstev“, a knjiga vsebuje de facto „Zgodovino starejših jugoslovanskih slovstev“, in Slovenci so v njej zastopani izrecno le z Brizinskimi spomeniki in s pogledom na košček narodne poezije. Svojega slovstva v ožjem pomenu torej tu ne najdemo; to za zdaj nič ne škoduje, smemo ga vsaj pričakovati v bodoče; saj ga je Murko po svojih uvodnih besedah itak nameraval spisati, a razprava o splošnih temeljih in o starejši dobi mu je tako narasla, da je bilo zanjo treba spisati posebno, baš pričujočo knjigo.

Da se je stvar tako zasukala, pozdravljam z veseljem. Prvič smo dobili to knjigo kot celoto in drugič je zdaj mogoča specialna obravnava jugoslovanskih slovstev. Da so namreč v tej knjigi zlita jugoslovanska slovstva v celoto (ki daje obenem tudi temelj, n. pr. za rusko in rumunsko slovstvo), to je povsem naravno in razbremenjuje na najlepši način početke jugoslovanskih slovstev, ki bi se v specialni podrobni obravnavi odmikali tako, da bi jih bilo težko zgrabiti. Za bodočo pravo slovstveno zgodovino pa upamo, da Murko ne bo vztrajal pri skupnosti, ampak da bo ločil tri skupine in kvečjemu v priličnih resumejih strnil skupne vezi. Ako se to zgodi, potem bomo imeli Jugoslavi izborna svoja slovstvena zgodovina: skupno tam, kjer je skupna, samostalno tam, kjer ji je bil usojen samostalen razvoj.

Pričujoča knjiga obsega bolj kulturno zgodovino nego slovstvo; to leži v predmetu samem. Iz tega se pa tudi razlaga, zakaj se v tem zvezku o Slovencih